

Tek Parti Döneminde Maraş'ta Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1934-1945)

Erhan ALPASLAN

Yrd. Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
ealpaslan@ksu.edu.tr

Tülay AYDIN

Arş.Gör., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
tulay_8405@ksu.edu.tr

Özet: Toplumsal birliğin kurulması ve bu birlik algısının şekillenmesinde önemli olan sembolik değerlerden biri de bayramlardır. Milli ve dini içerikli yapılarda ortaya çıkan bayram olgusu Türk toplumu açısından da önem taşımıştır. Orta Asya'daki İlk Türklerden bugüne farklı dönemlerde görülen bayram kutlaması Osmanlı Devleti döneminde de bazı akımların etkisi ile daha kuvvetli bir şekilde kutlanmaya devam etmiştir. Bu bayram kutlaması geleneği önce Meşrutiyetin ilanı sonra TBMM'nin açılması ile bu günlerin milli bayram olarak kabul edilmesinde etkili olmuştur. Son halka ise Kurtuluş Savaşının kazanılmasının ardından ortaya çıkan yeni devletin rejiminin 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet olarak belirlenmesi ile gerçekleştirilmiştir. Buna göre 1924 yılı 29 Ekim'inde 101 pare top atışı ile kutlanmaya başlanan Cumhuriyet Bayramı bu tarihten itibaren Milli bir bayram olarak ve çeşitli prosedürler altında Cumhuriyet Halk Partisi idaresinde yerel yönetimlerin de katılımı ile kutlanmaya devam etmiştir.

Maraş şehri Kurtuluş mücadelesinin verildiği en önemli alanlardan biri olarak Cumhuriyet'in ilanını büyük bir sevinçle karşılamış ve tüm ülkede olduğu gibi Cumhuriyet bayramı çeşitli uygulamalar ile burada da kutlanmıştır. Ele alınan 1934-1945 yılları arasında Maraş'ta yapılan Cumhuriyet Bayramı kutlamaları CHP merkez teşkilatından gönderilen talimatname ışığında şehrin gerçekleri de dikkate alınmak kaydıyla uygulanmıştır. Köy ve nahiyeler de dahil olmak üzere şehrin her yerinde halkın ve resmi yetkililerin katılımı ile yapılan kutlamalar gece ve gündüz seremonisi şeklinde organize edilmiştir. Şiirler, fener alayları, konferans ve söylevler ışığında yapılan kutlamalar günümüze kadar gelen bayram kutlama anlayışının da temelini oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, Maraş, Bayram, Milli Gün, Milli Tatiller.

Celebrations of Republic Day in Kahramanmaraş at the Single Party Period

Abstract: One of the important symbolic values of the establishment of social unity and shaping the perception of this unity are festivals. The phenomenon of festival which emerges in National and religious structure has been very important for the Turkish Community. The festivals, which were observed in the different periods within first Turks in the Middle East were celebrated stronger with the effect of different movements during Ottoman Empire. This celebration tradition has been accepted as the national holiday first with the proclamation of the constitutional monarchy and then opening of the Parliament. The last ring was determining the regime as Republic the after independence war in 29 October 1923. Accordingly, The national day which was celebrated for the first time in 29 October 1924 with 101-gun salute, has been then celebrated as national day under various procedures participation of local governments under the administration of Republican People's Party.

Maras, one of the most important areas for the independence struggle, greeted the republic with a great joy and the National day has been celebrated here with various functions as the rest of the country. The celebrations which held in Maras between 1934-1945 years has been implemented with the light of the instructions sent by CHP central organization by taking the reality of the city into consideration. The celebrations was organised during the day and night with the participation of the people and officials including Villages and districts of the city. The celebrations which were held with poems, lantern processions, conferences and speeches underlies the understanding of the celebrations until today.

Keywords: Republic, Maras, Festival,, National Day, National Holidays

GİRİŞ

Toplumların ortak duygu ve hislerinin bir yansıması olarak gelenek haline getirmiş oldukları bayram kutlamaları Türk sosyo-kültürel tarihi açısından da büyük önem taşımaktadır. Bayram kutlamaları henüz ilk Türk devletleri zamanında dahi bir gelenek halini almıştır. Bayram kelimesinin ilk kullanıldığı yer Kaşgarlı Mahmud'un Divan-ı Lügatit Türk adlı eseri olmuştur. Burada kelime olarak bayramın *bedhrem* olduğu ancak Oğuzların bu kelimeyi *beyrem* şeklinde kullandıkları ve *halk arasında gülme sevinme, bir yerin ışıklarla bezenmesi ve orada sevinç içinde eğlenilmesi* olarak tarif edilmiştir (Şeneken, 2009: 1). Göktürkler, Uygurlar gibi önemli Türk devletleri döneminde çeşitli

gerekçelerle kutlanmaya devam eden bayramlar, Osmanlı Devlet yapısında da bir gelenek halini almıştır. Meşrutiyet döneminde Türkçülük akımı etkisi altında eski Türk bayramlarının kutlanmasına özen gösterilmiştir. Aynı zamanda Meşrutiyet'in ilanının da bir milli bayram olarak kutlanması kabul edilmiştir. Hatta Hürriyetin İlanı adıyla ayrı bir özen içinde kutlanan bu bayram için Rauf Yekta Bey tarafından bestelenen *On Temmuz Takdis Edelim* marşı ulusal marş olarak kabul edilmiştir. Uzun yıllar boyunca çeşitli seremoniler ile kutlanan bu bayram savaş yıllarında da savaşın sıkıntılarını unutturucu etkinliklerle kutlanmaya devam etmiştir. Ancak Mütareke yıllarında bu bayramın kutlanması yasaklanmıştır. Nitekim Cumhuriyet'in ilanının ardından Hürriyet Bayramına olan ilgi giderek azalmış ve nihayet 27 Mayıs 1935 tarihli Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun ile resmen kaldırılmıştır (Aslan, 2011: 5-6). Aynı anlayış dâhilinde TBMM'nin açılışı da Milli Bayram olarak kutlama çerçevesine alınmıştır. Bu bayram 1929 yılına kadar, milli bayram ismiyle kutlanmış, 23 Nisan 1929'da ise ismi Çocuk Bayramı olarak değiştirilmiştir (Doğan, 2013: 109-110).

Kurtuluş Savaşının ardından bağımsızlığını ilan eden yeni Türkiye Devleti için Saltanatın kaldırılmasının ardından yeni bir rejim belirleme zamanı gelmişti. Atatürk'ün henüz çok erken zamanlarda aklında en uygun yönetim biçimi olarak Cumhuriyet sistemi vardı. Osmanlı Devletinin son döneminde Fransız İhtilali etkileri ile tüm Avrupa'da başlayan daha demokratik rejimlere doğru evrilmesüreci dönemin hemen bütün asker ve aydın kadrolarını etkilemişti. Bu idealle Cumhuriyet fikri ile beslenen kadrolar Atatürk önderliğinde bu fikri hayata geçirdiler. 29 Ekim 1923 tarihinde ilan edilen Cumhuriyet'in ardından bu sistem değişikliğinin kutlaması fikri de önem arz etmeye başladı. 26 Ekim 1924 tarihli 986 numaralı kararname ile 29 Ekim tarihinin Cumhuriyet'in ilan edildiği tarih olduğu ve bu tarihte Cumhuriyet'in ilanının 101 top atılarak ve planlanacak özel bir programla kutlanmasına karar verilmiştir. Bu kararname ile 29 Ekim, resmi olarak bayram ilan edilmeden önce, 1924 yılında yapılacak kutlama ve törenler devlet tarafından organize edilmiştir. Törenler, büyük bir özenle yapılmış ve kutlamalar geniş bir katılımı gerçekleştirilmiştir (Haykır, 2014: 334). Bu ilk tören büyük bir özenle yapılmış, resmî tatil olması nedeniyle geniş bir katılım gerçekleşmiş, Darülfünun öğrencileri de kendi hazırladıkları bir programla Cumhuriyet'i kutlamıştır (Doğaner, 2007: 2). Bu ilk Cumhuriyet Bayramı eski Osmanlı başkenti İstanbul'da ve Yeni Türkiye'nin başkenti Akara ve İzmir'de de aynı coşku ile kutlanmıştır (Güneş ve Elmacı, 2013: 6).

Cumhuriyetin ilanı, Türk halkının Yeni Devletinin kuruluş günü olarak kutlanmaya başlandığı bir gün olmuştur. 18 Nisan 1925 tarihinde ise bugünün Milli Bayram olarak kutlanması yönünde Ali Fethi Bey tarafından Batılı devletler ve bilhassa Fransa ve Amerika'daki örneğine uygun olarak,

Türkiye’de de 23 Nisan veya 29 Ekim tarihlerinden birinin dahilinde ve hariçte milli bayram olarak kutlanması talebini içeren önerge (TBMM ZC, 1341: 165), yapılan görüşmeler sonunda 628 sayılı kanun ile kabul edilmiştir. 29 Ekim 1925 tarihinden itibaren bugün ülke içinde ve dış temsilciliklerde Milli Bayram olarak kutlanmaya başlamıştır (Şeneken, 2009: 8). Cumhuriyet Bayramının onuncu yıl kutlamaları münasebetiyle 19.10.1933 tarih 2305 sayı ile kabul edilen kanunda istiklal ve cumhuriyeti anlatan kitapçıkların tayyareler vasıtası ile yurdun çeşitli noktalarına atılması kabul edilmiştir (Resmi Gazete, 1933-2536).

Cumhuriyet’in ilanını müteakip bayram kutlaması olgusu bir gelenek olarak tüm ülke genelinde uygulanmaya devam etmiştir. Dönemin Tek Parti idaresinin verdiği talimatnamelere uygun olarak ülke genelinde uygulanan kutlamalar milli hissiyatın yoğun yaşandığı noktalardan biri olan Maraş’ta da talimatnamelere uygun olarak devam etmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi Maraş İl Yönetim Kurulu ve diğer resmi organların iştirakiyle bayram kutlamaları düzenlenmiştir. Hemen her yıl aynı prosedür içinde sürdürülen kutlamalar halk üzerinde ortak bir hissiyat oluşturma konusunda önemli olmuştur.

1934-1938 YILLARI ARASI MARAŞ’TA CUMHURİYET BAYRAMI KUTLAMALARI

Yurdun hemen her yerinde olduğu gibi Maraş’ta Cumhuriyet Bayramı Kutlamalarının zamanla bir prosedür içinde yapıldığı alanlardan biri olmuştur. Resmigeçit törenleri, müsamereler, takların hazırlanması, konferanslar, Balolar gibi hemen her şehirde aynı düzen içinde gerçekleştirilen Bayram kutlamalarının şehirlerin fırka temsilcilikleri tarafından organize edildiği ve diğer kurumlarında buna iştirak ettikleri görülmüştür.

Kurtuluş Mücadelesini vermiş bir şehir olarak Maraş, bu vesile ile sahip olduğu istiklal ruhunu Cumhuriyet’in ilanı ile de göstermeye devam etmiş ve şehirde her yıl oldukça yoğun bir Cumhuriyet Bayramı kutlama trafiği yaşanmıştır. Şehir halkı ve ileri gelenleri, Cumhuriyet’in faziletleri ve getirdiklerinin farkındadır. Keza Maraş ve *asırlarca ümmet heyulasının çiyenlar, taasuplar dolusu siyah mefhumu altında benliğini kaybetme derecesinde ezilip kırılan Türk Camiası* cumhuriyet sayesinde Gazinin eliyle demokratik mecraya taşınmıştır (Maraş Vilayet Gazetesi, 1934: 1).

Maraş’ta Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları, Cumhuriyet’in on birinci yıldönümü olan 1934 yılında da bir kutlama planı çerçevesinde yapılmıştır. Parti Merkezinin tayin ettiği plan çerçevesinde belirlenmiştir. Buna göre gündüz ve gece olarak düzenlenecek kutlamaların ilk ayağını bayramdan dört gün evvel başlayıp belirlenen yerlere inkılabın yararlarını gösteren döviz levhalarının asılması ve devletin resmi kurumları olan Ziraat bankası, Çeltik Fabrikası, CHF

Teşkilat Bürosu ve Belediye gibi alanlara takların kurulması ve süslenmesi oluşturmuştur. Bunun yanı sıra şehrin iki önemli mektebinde Turan Mektebi ve Ortamektepte *Uyanış* adlı piyeslerin temsil edilmesi ve gece de Ortamektep salonunda bir balo tertip edilmesi planlanmıştır. Halktan ve yetkililerden dönemin şartları gereğince Belediye tarafından temin edilecek havai fişekler ve şehrin elektrik ile tenviri gibi önemli konuların da düzenlenmesi ve nahiyeye ve köylere kadar *candan* bir kutlama yapılması istenmiştir (BCA, 490.1.00.1146, 23, 1: 36). Gündüz yapılacak kutlamalar için yapılması planlanan çalışmalardan biri de Halkevinde verilmesi istenilen konferanstır. Öte yandan halk içinde bir kutlama planı ön görülmüş, ellerinde bayraklar ve davullarla coşkulu bir şekilde geçit resminde bulunan halkın önce Belediye önünde verilecek konferansı ve sonra Cumhuriyet Halk Fırkası önünde söylenecek olan manzumeyi dinlemeleri istenmiştir (BCA, 490.1.00.1146, 23, 1: 38).

Maraş Cumhuriyet Halk Fırkası Reisi Burdur Mebusu Halit Onaran tarafından firka önünde irad edilen hitabe de Cumhuriyet'in ilanına kadar geçen sürede verilen mücadele ve kurtuluş öyküsü kısa bir şekilde nakledilmiş ve ardından Cumhuriyetin faydaları, geçen on bir yılda ülkeye kattıkları anlatılmıştır. Sözlerini Atatürk'ün Gençliğe Hitabesini okuyarak bitiren Halit Onaran'ın önemli vurgularından biri de *sopasını süngü, yumruğunu bomba, kalemini zehirli bir ok gibi kullanan bu milletin esir olmayacağı ve bunun en büyük örneğinin de Maraş'ın kahramanlığı olduğudur* (BCA, 490.1.00.1146, 23, 1: 42-43). Bu konuşmanın ardından Muallim Adile Necla tarafından daha sonra Maraş Vilayet Gazetesinde de yayınlanacak olan bir şiir okunmuştur (Maraş Vilayet Gazetesi, Yıl: 2, Sayı: 60, 29 Teşrinievvel 1934: 3). Bir kurtuluş öyküsünün anlatıldığı şiir aşağıda verilmiştir (Maraş Vilayet Gazetesi, Yıl: 2, Sayı: 60, 29 Teşrinievvel 1934: .3)

*Yurdunun her yanında bugün alkış sesi var
Bugün bütün ruhlarda bir zafer neşesi var
Bu tarihte yüceldin, bu tarihte ün aldın
Bu tarihte yurdunun içine ışık saldın
Tarihin yaprağını çevirip düne baksan
Bir parça derinleşsen, biraz derine aksan
Göreceksin arkadaş orda neler neler var
Ne kanlı maceralar Ne çirkin hadiseler
Padişah, saraym ve zevk, sonra iğrenç Sultanlar
Her tarafa dökülmüş masum bigünah kanlar
Boynundaki zincirle asırlarca inledin
Asırlarca vahşetin feryadını dinledin
Sen alçaklar içinde inerken yan yana
Hayasız düşmanların hasta dediler sana*

*Hasta dediler sana düşün ki düşmanların
Düşün ki öz yurduna gireceklerdi yarın
Girdiler, saldırdılar, vahşet ölüm saçtılar
Ne çareki alçaklar korkup çabuk kaçtılar
Göğsündeki imanla yalçın dağlar devirdin
Lahzada özyurdunu bir cennete çevirdin
And içtin ölmemeye ölsen de dönmemeye
Sana hasta diyene sensin hasta demeye
Gökleri deldi bir ses: bu Gazinin sesiydi
Tunçtan akisleriyle düşmanı delmesiydi
Gökleri delen bir ses vardı çelik sesinde
Süngündü parıldayan Sakarya Vadisinde
Yılmazsın yorulmazsın sen de varken bu iman
Türkün asil kanıdır nabızı da duran o kan
İnönü Sakarya'da daha dün haykırmıştın
Daha dün boynundaki zincirleri kırmıştın
Tunç çehreli Mehmedin göğsü demirdi o gün
Sultanların tahtını yıkıp devirdi o gün
Döktüğün kızıl kandı Dumlupınarda dün
Dünya böyle bir zafer görmemiştir ömründe
İşte Anbal, Sezar işte Dara, İskender
Hangisinde işittin böyle coşkun bir zafer
Dağlarında güneşler hergün yanıp ışıldar
Çünkü senin güneşten yapılmış bir Gazin var
29 İlk Teşrin ün vererek yarına
Doğdu kızıl bir güneş Türk'ün ufuklarına
Sana haykırıyorum son sözü candan dinle
Yaşa Varol budunum GAZİNLE, İSMETİNLE.*

Halkevini dolduran kalabalık önünde Ortamektep muallimi M. Emin tarafından verilen nutukta da devletin şimdiye kadar geçirdiği badireler ve Cumhuriyetin on birinci yıl dönümünde yapılan ekonomik atılımlar ve ülkenin geldiği refah durumuna işaret edilmiştir (BCA, 490.1.00.1146, 23, 1: 48). Aynı gün Çocuk Bahçesinin açılış merasimi de gerçekleştirilmiş ve bu merasimde söz alan Muzaffer Efendi de bu minvalde ifadeler kullanmıştır. Bütün bu konuşmalardaki hemen tek ortak nokta Saltanat rejimi ve bu rejim altında sultanların yapmış olduğu *fenalıklar* ve *Gazi Baba* ifadesi ile Mustafa Kemal'e olan bağlılığın dile getirilmesi olmuştur. Belediye binası önünde yapılan etkili konuşmalardan biri de Maraş halkı tarafından çok sevilen ve Maraş'ın ileri gelenlerinden Ali Sezai Efendinin konuşması olmuştur. Kendi isteği üzerine söz hakkı verilen Sezai'nin bir ilim ve din âlimiolarak Cumhuriyet ve Mustafa

Kemal lehine halk nezdinde yaptığı konuşma oldukça tesirli olmuştur. Ali Sezai'nin konuşmasında yaptığı en önemli vurgu, Batı'nın ilerleme ve gelişmesinin en önemli sebebinin eğitim ve bilimde kaydedilen gelişmeye bağlaması olmuştur. Ali Sezai Efendi, Almanya ve Fransa örneklerinden hareketle bu devletlerin inkişafının ve parça parça iken bütünleşmesinin en önemli sebebinin ilim ve fende ki ilerleme olduğu tespitini yaparak, Cumhuriyetin ilanı ile bu sürecin ülkemizde de başladığını belirtmiştir (BCA, 490.1.00.1146,23, 1: 54).

Büyük bir coşkuyla geçen 11. Yıl Cumhuriyet Bayramı kutlamaları Cumhuriyet Halk Fırkası Maraş Vilayet İdare Heyeti Reisliği tarafından Cumhuriyet Halk Fırkası Umumi Kâtipliğine sunulan 1 Kasım 1934 tarihli bir yazı ile ayrıntılı olarak bildirilmiştir. Buna göre; bayram kutlamalarının geçen yılki gibi çok parlak, sözlü ve hareketli olarak kutlaması için Umumi İdare Heyeti tarafından hazırlanan talimatnameye harfiyen uyulmak kaydıyla gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Buna göre şehir baştanbaşa taklarla süslenmiş, ancak henüz elektrik tesisatı tam olmadığı için hazırlanan taklardan un ve çeltik fabrikasına yakın olanlardan dört tanesi bu fabrikalardan alınan elektrikle aydınlatılmıştır. *Bayram günü şafakla beraber kadın erkek bütün halk bayramlık kıyafetlerle heyecan ve coşkuyla firkanın oklu bayrakları etrafında cumhuriyet meydanına gelerek yerlerini almışlardır.* Buna göre meydan da 5 bine yakın bir halk kesimi toplanmıştır (BCA, 490.1.00.1146,23, 1: 34-35).

CHF Reisi Halit Bey tarafından merkeze bildirilen faaliyet raporuna göre akşama doğru büyük bir fener alayı yapılmış ve bu alay bütün şehri dolaşarak sevinç ve neşeyi artırmıştır. Halit Bey'e göre akşam düzenlenen Balonun zengin ve nezih olmasına özen gösterilmiş ve bu sayede Balo geçen seneye göre çok daha parlak olmuştur (BCA, 490.1.00.1146,23, 1: 37).

Bayram kutlamaları sırasında oluşan bazı aksaklıkların gizli ve zata mahsus yazı ile merkeze bildirildiği de olmuştur. Cumhuriyet Halk Fırkası Maraş Vilayet İdare Heyeti Reisliği tarafından Cumhuriyet Halk Fırkası Umumi Kâtipliğine sunulan 6 Kasım 1934 tarihli resmi ve gizli yazıda Bayram kutlama programının bizzat uygulandığı ancak Vali ve erkânı karşılamak üzere Alay Kumandanı Miralay Suphi Bey tarafından hükümet konağına gönderileceği sözü verilen askerî kıtanın gönderilmediği ancak durumun bir şekilde idare edildiği belirtilmiştir. Yine aynı yazıda Miralay Suphi Bey'in Bayram gecesi Belediye tarafından verilen Baloya sadece evli askerlerin davet edilmesini yadırgayıp bekâr zabıtlere de bu iznin verilmesini istemiş ancak kararın kendi isteği yönünde olmaması üzerine baloya eşiyile gelmeyerek yirmi dakika gibi kısa bir süre kalarak salonu terk etmiştir. Bunun üzerine Maraş CHF Reisi Halit Onaran, Miralayın bunun gibi birkaç hatalı ve gizli hareketine rastlanıldığını merkeze bildirmiştir (BCA, 490.1.00.1146,23, 1: 5-56).

1935 yılı Cumhuriyet Bayramı kutlamaları 15 gün önceden belirlenmiş ve program üç gündür aralıksız süren yağmura rağmen gerçekleştirilmiştir (Maraş Vilayet Gazetesi, Yıl: 3, Sayı: 110, 31 Teşrinievvel 1935: 1). Oldukça candan ve neşe ile karşılanan bayram Maraş'ın köylerinde örnek bir kutlama planı çerçevesinde uygulanmıştır. Aşağıda örneği verilen programa göre cumhuriyet Türkiye'sinin en önemli sembollerinden ve kalifiye unsurlar içinde başat rolü üstlenenlerden biri olarak öğretmen figürünün ön plana çıktığı görülmektedir. Öte yandan köy muhtarı ve ihtiyar heyetinin kutlamayı yürütmekle görevli kılınması, üç günlük bir kutlama öngörülmesi ve köylünün temiz kıyafetlerle alana gelmesinin istenmesi köylü üzerinde bir bayram algısı yaratmanın ön ayağını oluşturmuştur:

1935 Cumhuriyet Yıldönümü Maraş Merkez İli Köyleri Kutlama Örneğidir(BCA, 490.1.00.1146,23, 1: 33).

1.28.10.1935 öğlesinden 30.10. 1935 akşamına kadar geceli ve gündüzlü bayram şenlikleri yapılacaktır.

2.Bayram günlerinde bütün köylü en yeni ve en temiz elbiselerini giyeceklerdir.

3.Bütün köy bayraklarla süslenecek ve her köyün giriş yerinde bir tak yapılacaktır.

4.Okul olan yerlerde talebeler öğretmeniyle beraber köyün cumhuriyet alanına 29.10.935 Salı günü saat onda gelecekleri orada bütün köy halkı bulunacaktır. Öğretmen Cumhuriyet hakkında köylüye bir söylev verecektir.

5.Okul olmayan köylerde yine 29.10.1935 Salı günü saat onda bütün köylü köyün Cumhuriyet alanında toplanacak köy muhtarı tarafından köylünün bayramı kutlanacaktır.

6.29.10.1935 Salı günü saat on dörtte her köyde köy alanlarında ulusal oyunlar yapılacaktır.

7.Okul olan her köyde 30.10.1935 Çarşamba günü saat ondörtte okul talebeleri tarafından köylüye bir müsamere verilecektir.

8. Köyün geniş alanlarında çırallar yakmak suretiyle bayram gecelerinin ziyalı olmasına önem verilecektir. (Bunu ormana yakın köyler yapacaktır).,

9.Üç bayram gününün bir düzen altında kutlanmasından muhtar ve ihtiyar heyetleri mesuldür. Okul ola köylerde bu komisyona öğretmen de dâhildir.

1935 yılı Maraş İli genelinde yapılacak Cumhuriyet Bayramı kutlaması programı ise hemen hemen bir önceki yıl ile aynı mahiyette gerçekleştirilmiştir. Bu yıl üç gün olarak yapılması ön görülen bayram kutlaması, programa göre 28Ekimde başlayıp 30 Ekim akşamı sona erecektir. Buna göre Çeltik fabrikası, Ziraat Fabrikası ve Subay Yurdu önünde birer tak kurulacak, Cumhuriyet alanında Parti binası önünde süslü bir halk kürsüsü kurulacak, İstiklal Savaşında fayda gösteren kahramanlara ve şehit analarına bir süslü tribün hazırlanacak,

bütün resmi kurumlar, cami ve minareler fenerlerle süslenecektir. Bayramda herkesin temiz kıyafet giymesine özen gösterilecek ve okul talebeleri de bayram günlerinde yerli malından yapılmış örnek bir temiz ve yeni elbise giyecektir. Bu durumun sağlanmasından da başöğretmenler sorumlu olacaklardır (BCA, 490.1.00.1146,23, 1: 29).29 Ekim akşamı ise yine bir fener alayı tertip edilecek ve bu alaya CHP semt ocakları ile esnaf cemiyetlerinin katılımına dikkat edilecektir. Akşam sokaklarda meşale yakılarak davul zurna çalınacak ve minareler, evler, dükkânlar fener ve lüks lambaları ile aydınlatılacaktır. Öte yandan akşam düzenlenecek Balonun sandalye, masa, lüks gibi ihtiyaçlarının Halkevi ve Belediye tarafından temin edileceği belirtilmiştir (BCA, 490.1.00.1146,23: 1).

Bayram kutlamasının ardından CHP, Maraş İl Başkanı Halit Onaran tarafından CHP Genel Sekreterliğine sunulan bildiri yazısında da kutlamanın büyük coşku içinde yapıldığı, şiddetli yağmur nedeniyle Maraş'ın bütün yolları geçilmez bir çamurla boğulduğu, bu nedenle merasimin parke döşemeli olan Belediye meydanında yapıldığı belirtilmiştir. Merasim, çarşı ortasındaki bu meydana yapıldığı için halkın büyük bir heyecan ile törene katılım gösterdiği ifade edilmiştir (BCA, 490.1.00.1146,23, 1: 27). Raporda bildirildiğine göre daha sonra Parti önüne gelen halk kitlesi burada yine Adile Necla Girgin'in okuduğu manzume ile milli hislere bürünmüştür (BCA, 490.1.00.1146,23, 1: 28). Adile Necla tarafından okunan şiirin iki dördlüğü aşağıda verilmiştir (BCA, 490.1.00.1146,23, 1: 30-31).

...
*Ulusun baş eğerken Altı okun önünde sana
Sana candan bağlıdır yurdun bugünde dünde
Partinle ant içerim şu kürsümün üstünde
Yolunda yok oluruz sen sağ ol ATATÜRK'ÜM*

...
*Cumurcu Devrimciyiz, Uusçu ve Layikiz
Oklarının ardından koşup alıyoruz hız
Sana bel bağlamışken, hiç kimseden korkmayız
Can evimizde yaşa her zaman ATATÜRK'ÜM*

Parti devlet bütünleşmesinin bir örneği olarak iki sıfatı birden üstüne alan Maraş Valisi ve CHP Maraş İl Başkanı Salih Cemal Gülen tarafından merkeze sunulan raporda belirtildiği üzere;1936 yılı bayram kutlama programı, bir kutlama komisyonu tarafından CHP Genel Yönetim Kurulunun hazırladığı çerçevede Maraş il şartlarına göre hazırlanmıştır. Program bayramdan on gün önce bastırılarak dağıtılmış ve Maraş Vilayet Gazetesinde de yayınlanmıştır (Maraş Vilayet Gazetesi, Yıl: 4, Sayı: 161, 29 Teşrinievvel 1936: 12-13). Program öncekilerle hemen hemen aynı olup, şehrin önemli noktalarına

Cumhuriyet'in 13.yılı münasebetiyle 13 rakamı büyük harflerle yazdırılarak asılmış ve ışıklandırılmıştır. Öte yandan Belediye, Cumhuriyet Meydanı ve Halkevi önünde kurulan halk kürsülerinde geniş kalabalıklar içinde *Cumhuriyet idaresinin feyizlerine, İnkılâbın büyüklüğüne ve eski idare ile Cumhuriyet'in mukayeselerine* dair söylev ve konferanslar verilmiştir (BCA, 490.1.00.1146,23, 1: 25). Öte yandan programda belirtildiğine göre bu yılki kutlamalar çerçevesinde 30 Ekim 1936 tarihinde Halkevi önündeki meydana, şehrin spor kulüplerine mensup güreşçiler arasında ödüllü güreş müsabakaları ve Asri mezarlık arkasında da bir At yarışı düzenlenmiştir (Maraş Vilayet Gazetesi, Yıl: 4, Sayı: 161, 29 Teşrinievvel 1936: 13). Ayrıca Cumhuriyetin 13. Yılı şerefine Maraş Vilayet Gazetesinde geniş çaplı olarak Cumhuriyet idaresi altında geçen yılların değerlendirmesi yapılmış, *Cumhuriyet Devrinde Kadın, İçişleri, Milli Sanayi, Fabrikalar ve Nafia İşleri, Mali Devrimimiz ve Maraş, Cumhuriyet Kültürü ve Maraş* başlıklı makaleler yayınlanmıştır (Maraş Vilayet Gazetesi, Yıl: 4, Sayı: 161, 29 Teşrinievvel 1936: 6,7,8).

1937 yılı Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları ile ilgili merkeze sunulan raporun bir önceki yıla ait raporla hemen hemen aynı içeriğe sahip olduğu görülmüştür. Buna göre kutlamalar aynı çerçevede yapılmış, farklı olarak bu yıl *Ulusal Egemenlik, Kurtuluş ve Yükseliş Savaşının* imgesi olan bu bayram şerefine Esnaf Cemiyetleri tarafından kurban kesilmiştir. Öte yandan Vali ve aynı zamanda CHP İl Başkanı, Alay Komutanı ve diğer parti üyeleri tarafından şehitlik ziyaret edilmiş, çelenk koyulmuş ve önceki yılın Maraş Valisi merhum Salih Cemal Gülenin kabri ziyaret edilmiştir. Bu yıl şerefine Halkevi tarafından okullardaki yoksul öğrencilere elli takım elbise giydirilmiştir (BCA, 490.1.00.1146,23, 1: 23-24). Aynı zamanda bu yıl Maraş Gazetesi Ulu Önder Atatürk ve diğer Türk Büyüklerinin resimleri ile süslü olarak ve her zamankinden daha büyük olarak basılmıştır (BCA, 490.1.00.1146,23, 1: 24, bk. Maraş Vilayet Gazetesi, Yıl: 4, Sayı: 161, 28 Teşrinievvel 1937). 1937 yılı Cumhuriyet Bayramı kutlamaları ile ilgili CHP Genel Sekreterliğine Maraş Halkevi Başkanı Rıza Çukadar tarafından da bir rapor sunulmuştur. Bu raporda da aynı minvalde ifadeler yer verilmiştir (BCA, 490.1.00.1146,23, 1: 21).

Henüz 19 Eylül 1938 tarihinde CHP Genel Sekreterliği tarafından Maraş CHP İl Teşkilatına gönderilen resmi yazıya verilen cevaptan anlaşıldığı üzere Cumhuriyetin 15. Yıl dönümü kutlamaları için *geniş çaplı, manalı, renkli, hareketli ve sesli* bir program hazırlanması istenmiştir (BCA, 490.1.00.1146, 23, 1: 20). Buna göre Maraş'ta kutlama komiteleri teşekkül ettirilerek çok zengin programlar hazırlanmıştır. Caddeler, resmi ve hususi binalar bayraklarla süslenmiş, her yere vecizeler ve levhalar asılmıştır (BCA, 490.1.00.1146,23, 1: 18).

15 Eylül 1938 tarihli Maraş Vilayet Gazetesinde *Cumhuriyetin 15. Yılında Çıkacak Nüshaya Yazı Gönderiniz* başlığı altında bu yıla ait çıkacak özel

baskıda Cumhuriyet ve Atatürk hakkında yazılacak yazılara hatıra olarak yer verileceği belirtilmiştir (Maraş Vilayet Gazetesi, Yıl: 4, Sayı: 257, 15 Teşrinievvel 1938). 27 Ekim 1938 yılında çıkan geniş içerikli nüshada Cumhuriyet'in geçen 15 yılda ülkeye kattıkları tek tek farklı başlıklar altında verilmiştir. *Cumhuriyetimiz 15 Yılıni Bitirdi* manşeti ile çıkan gazetede alt başlıklarından birisi de *On beş yıllık Cumhuriyet Devrinde Atasının açtığı nurlu yollarda yürüyen Türk, kudretli hamlelerle ileriye atıldı, yaptı, yarattı, başardı* olarak belirlenmiştir. Sonraki sayfalar ayrıntılı bir 15 yıl değerlendirmesinin yapıldığı ve yurt genelinde ve Maraş özelindeki gelişmelerin kaleme alındığı bir yazı dizisi olmuştur (Maraş Vilayet Gazetesi, Yıl: 5, Sayı: 263, 27 Teşrinievvel 1938: 1-21).Örneğin *Maraş Urayında Kalkınmalar* başlığı altında eskiden daha ziyade bir köye benzeyen ve harabe görüntüsü veren Maraş'ın Cumhuriyet ile beraber 2500 lira harcanarak bir Belediye Konağına ve 37400 lira harcanarak elektrik tesisatına kavuştuğu ve 3000 lira karşılığında Bakteriyooloji Laboratuvarına ve Maraş'ın bakımsızlıktan susuz kalan mahallelerinin suya kavuştuğu belirtilmiştir (Maraş Vilayet Gazetesi, Yıl: 4, Sayı: 257, 15 Teşrinievvel 1938: 15).Gazetede yer alan yazılar şehrin hemen her kesiminden kişiler tarafından gönderilmiş olup daha ziyade öğretmenlerin kaleme aldığı yazılardan oluşmuştur.

29 Ekim 1938 tarihli Maraş Vilayet gazetesinde ilan edilen Cumhuriyet'in 15. Yılı Kutlama Programı önceki yıllarda olduğu gibi düzenlenecektir.Farklı olarak bu yıl düzenlenecek törene şehrin *spor ve esnaf sosyetesinin* ileri gelenlerinin toplu olarak katılmaları ve büyük, küçük, zengin, fakir bütün halkın temiz elbiseleri ile saat onda yapılacak törende hazır bulunmalarının sağlanması isteği yer almıştır. Aynı zamanda tören başında halktan İstiklal Marşı çalarken ayağa kalkılması, şapkalarının çıkarılması ve hazır ol vaziyetinde beklemeleri istenmiştir. Programdaki ilginç noktalardan biri de eğlence amaçlı silah kullanılmayacağı yönündeki ikazdır. Aynı zamanda Halk kürsülerinde yapılacak konuşmalar, halkın her kesimine açık tutulmuş ve başvuru olması dâhilinde isteyenin konuşma yapabilmesi sağlanmıştır (Maraş Vilayet Gazetesi, Yıl: 4, Sayı: 257, 29 Teşrinievvel 1938: 22-23).

1939-1945 YILLARI ARASI MARAŞ'TA CUMHURİYET BAYRAMI KUTLAMALARI

Geçen 15 yılda aralıksız kutlanarak bir ritüel halini alan Cumhuriyet bayramı Kutlamaları hemen hiç değişmeden aynı çerçevede kutlanmaya devam etmiştir. 1939 yılı kutlamaları da her yıl olduğu gibi CHP Genel Sekreterliğine harfiyen bildirilmiştir. Kutlamalara dair çekilen 8 fotoğraf ekte sunularak merkeze gönderilmiştir (BCA, 490.1.00.1146,23,1: 16). Kutlamalar her yıl olduğu gibi *canlı, sesli ve hareketli* olarak kutlanmıştır. Aynı tarihte Maraş Valisi tarafından

CHP Genel Sekreterliğine Cumhuriyetin 16.yılı kutlama telgrafı çekilmiştir(BCA,490.1.00.1146,23,1: 19).

CHP Genel Sekreterliğine gönderilen diğer bir rapor ise Pazarcık Halkevi Reisi imzalıdır. Bu raporda Pazarcık'ta gerçekleştirilen kutlamalara ilişkin bilgi verilmiştir. Buna göre ilk olarak Nahiye Müdürlüğünde resmi bir kabul töreni yapılmış, Cumhuriyet meydanındaki Atatürk büstüne Parti ve Halkevi spor kolu ilkokul talebeleri tarafından bir çelenk koyulmuştur. Sonrasında genç, ihtiyar 1500 kişiden 125'inin fenerli olarak Bursa caddesi istikametine doğru yol aldıkları belirtilmiştir (BCA,490.1.00.1146,23,1: 17).

1940, 1941, 1942 ve 1943 yıllarında CHP Genel Sekreterliğine sunulan Cumhuriyet Bayramı Kutlama raporları hemen hiç değişmeyen aynı ifadelerle dile getirilmiştir. Bu raporlarda kısaca bayramın canlı ve şenlikli geçtiği fener alayı düzenlendiği halka bir takım söylev ve konferanslar verildiği ve kutlamaların sorunsuz geçtiği belirtilmiştir. 1940 yılı kutlama raporunda farklı olarak Belediye Sinemasında halka parasız bir sinema filmi gösterilmiş ve mäsamere verilmiştir (BCA,490.1.00.1146,23,1: 14).19 Kasım 1943 tarihli raporda ise bayram kutlamalarınınabütün halkın katılması için talimatname hükümlerine göre mümkün olan her şeyin yapıldığı belirtilmiş, öte yandan 28 Ekim 1943 tarihi Perşembe günü saat 15'te Halkevi salonunda Halkevi tarafından bir mäsamere ve 29 Ekim 1943 Cuma günü maçlar yapılarak galip takımlara Halkevi tarafından ikramiye verilmiştir. Gece ise şenlik fişekleri eşliğinde kutlamalara devam edilmiş ve Vakıflar İdaresi tarafından ilkokullarda bulunan 122 yoksul çocuğa elbise giydirilmiştir (BCA,490.1.00.1146,23,1: 7-8).

Cumhuriyet'in 21.yıldönümü kutlama programına göre kutlamalar 28 Ekim'de başlayacak ve 30 Ekim 1944 tarihi saat 24'te sona erecektir. Temel atma merasimleri ve biten yapıların açılış törenleri bu tarihe bırakılacak, hayır kurumlarınca fakirlere elbise ve eşya dağıtımı yapılacaktır. Toplantı salonları ve mağaza vitrinleri bayramın büyüklüğüne yakışır şekilde süslenecek, geceleri elektriği olmayan yerlere lüks ve mahya temini sağlanacaktır. Üçüncü gün ise şehrin muhtelif yerlerinde bando tarafından parçalar çalınacaktır (BCA,490.1.00.1146,23,1: 3).Aynı yıl yapılan kutlama töreninin CHP Merkezine gönderilen raporunda Maraş Belediyesinin yaptırdığı yeni Gazhane ve Lokanta binalarıyla Şekerdere Köprüsünün açılışı ve yeni bir cadde ve bu caddede yapılacak dükkânların temel atma merasiminin de bu yıl yapıldığı belirtilmiştir (BCA, 490.1.00.1146,23,1: 3).1945 yılı Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında ise öncekilerden farklı olarak Halkevinde bir konser verilmiş ve ayrıca bu defa Kızılay Kurumu tarafından 80 yoksul öğrenciye elbise giydirilmiştir (BCA,490.1.00.1146,23,1: 2).

SONUÇ

Cumhuriyet bayramı kutlamalarının Maraş örneği üzerinde yapılan bu inceleme ile ulaşılan verilerden elde edilen ilk sonuç, bayram kutlamalarının devlet destekli bir içerikle hemen her yıl belli bir katılımın sağlanması ile gerçekleştirilmiş olduğudur. Keza çoğu zaman mecburi tutulan faaliyetlerle parti-devlet bütünleşmesinin uygulama alanlarından biri de yapılan bu bayram kutlamaları olmuştur. Şehrin taklarla süslenmesi için elektriğe kavuşturulması gibi bütün imkânları kullanmak kaydıyla devlet, merkezden taşraya parti ideolojisi ve bayram anlayışının halka yerleşmesi için elinden geleni yapmıştır. Öte yandan kutlamalar boyunca okunan şiirler, verilen konferanslar, içerik itibarıyla Tek parti rejimini destekleyici nitelikte olmuş, yayınlarda ki genel vurgu da Gaziyi yüceleleyen bir mantıkla hazırlanmıştır.

Bayram kutlamalarında dikkat çeken diğer önemli nokta ise dönemin en kalifiye unsurları olan öğretmenlerin ve okulların bu kutlamalara dâhil edilerek bir nevi halka bu yolla cumhuriyetin değerlerini anlatma ve benimsetme stratejisi güdüldüğüdür. Bilhassa köylerde bu olgu anlaşılır bir noktada uygulanmıştır. Öte yandan yapılan konuşmalarda ve yayınlarda görülen diğer bir özellik ise üst perdeden önceki rejimin ve padişahların sefil bir halde yansıtılması olmuştur. Günümüz de giderek azalan ve prosedürler çerçevesinden kurtarılmaya çalışılan Cumhuriyet Bayramı kutlamaları, kuruluş yıllarından itibaren resmi, askeri ve sivil makamların katılımı ile gerçekleştirilmiş ve uzun yıllar boyunca çeşitli sosyo-kültürel organizasyonlarla desteklenmiştir. Maraş bu uygulamaların minimal çapta görüldüğü alanlardan biri olmuştur.

KAYNAKÇA

Resmi Yayınlar

- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 490.1.0.0.1146.23-1.
BCA, 490.1.00.1146, 23, 1, s. 36.
BCA, 490.1.00.1146, 23, 1, s. 38.
BCA, 490.1.00.1146, 23, 1, s. 42-43.
BCA, 490.1.00.1146, 23, 1, s. 49.
BCA, 490.1.00.1146, 23, 1, s. 48.
BCA, 490.1.00.1146,23, 1, s.54.
BCA, 490.1.00.1146,23, 1, s.34-35.
BCA, 490.1.00.1146,23, 1, s.37.
BCA, 490.1.00.1146,23, 1, s.5-6.
BCA, 490.1.00.1146,23, 1, s.33.
BCA, 490.1.00.1146,23, 1, s.29.
BCA, 490.1.00.1146,23, 1.
BCA, 490.1.00.1146,23, 1, s.27.
BCA, 490.1.00.1146,23, 1, s.28.
BCA, 490.1.00.1146,23, 1, s.30-31.
BCA, 490.1.00.1146,23, 1, s.25.
BCA, 490.1.00.1146,23, 1, s.23-24.
BCA, 490.1.00.1146,23, 1, s.24,
BCA, 490.1.00.1146,23, 1, s.21.
BCA, 490.1.00.1146,23, 1, s.20.
BCA, 490.1.00.1146,23, 1, s.18.
BCA, 490.1.00.1146,23,1, s.16.
BCA, 490.1.00.1146,23,1, s.19.
BCA, 490.1.00.1146,23,1, s.17.
BCA, 490.1.00.1146,23,1, s.14.
BCA, 490.1.00.1146,23,1, s.7-8.

TBMM Zabıt Ceridesi

TBMM ZC, İçtima 106, 19. 04. 1341, C.1.

Resmi Gazete

Resmi Gazete Yay. Tarihi 23.10.1933, Sayı: 2536.

Sürelî Yayınlar

- Maraş Vilayet Gazetesi, 1934.
Maraş Vilayet Gazetesi, 1935.
Maraş Vilayet Gazetesi, 1936.
Maraş Vilayet Gazetesi, 1937.
Maraş Vilayet Gazetesi, 1938.

Araştırma-İnceleme Eserler

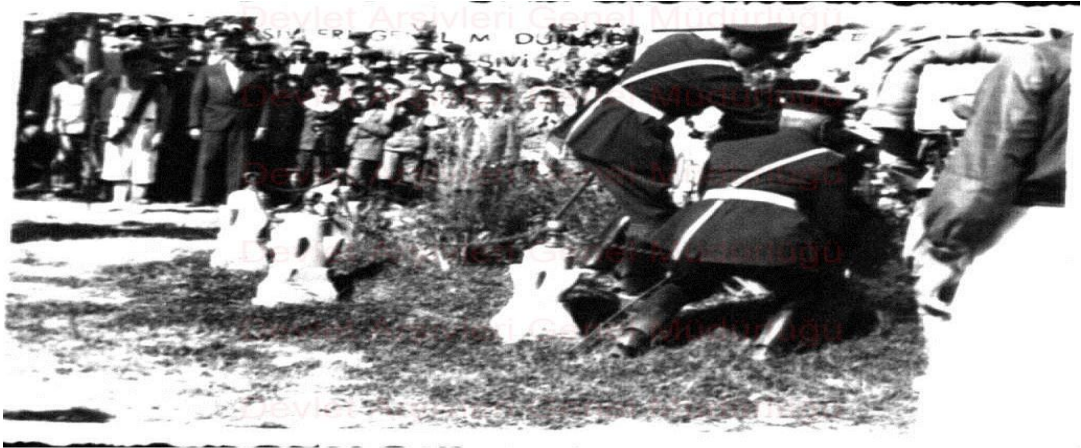
- A. Demo İbrahim, **Cumhuriyet'in Törenselleştirilmesi: Ulus Devlet İnşası Sürecinde Resmi Bayramlar (1923-1938)**, Ankara Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011.
- D., Hamdi, (2013), "Yozgat'ta Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1945)," **The Journal of Academic Social Science Studies**, Volume 6, Issue 5, May 2013.
- D., Yasemin, (2007), "Cumhuriyet'in Onuncu Yıl Kutlamaları", **Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi**, Yıl:5, Sayı:9.
- G., Günver-E., Mehmet Emin,(2013), **Tek Parti Döneminde Aydın'da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları**, Zeus Kitabevi.
- Ş., Sevi, (2009), **1930'lı Yıllarda İzmir'de Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.
- H., Yavuz, Ç., Mehmet, (2014), "Tek Parti Döneminde Elazığ'da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1934-1945)", **Turkish Studies**, Volume 9/7, Summer 2014.

FOTOĞRAFLAR¹

Maraş'ta Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 1146 - Dosya No: 23 - Sıra No: 1

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 1146 - Dosya No: 23 - Sıra No: 1

¹ BCA,490.1.0.0.1146.23.1.

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 1146 - Dosya No: 23 - Sıra No: 1

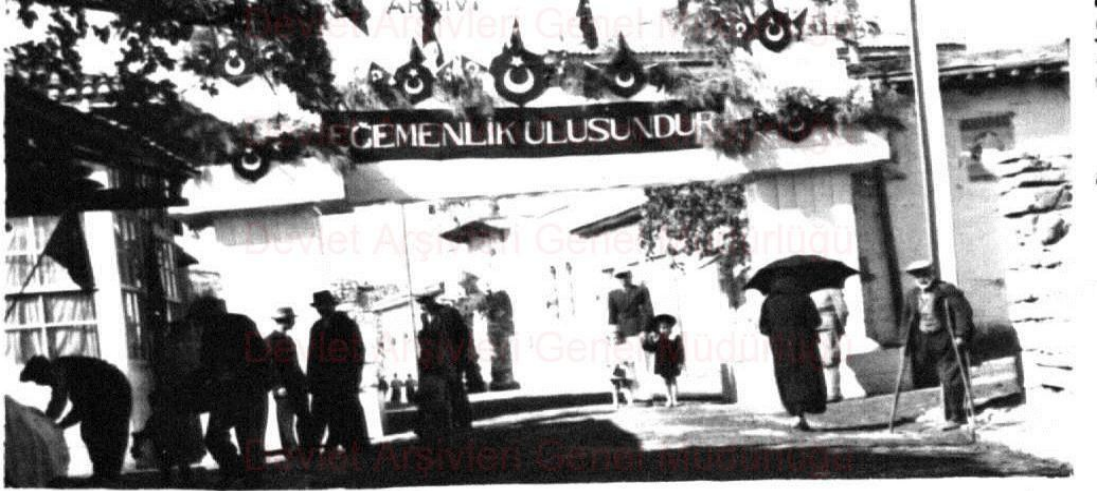
Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 1146 - Dosya No: 23 - Sıra No: 1

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 1146 - Dosya No: 23 - Sıra No: 1

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 1146 - Dosya No: 23 - Sıra No: 1

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 1146 - Dosya No: 23 - Sıra No: 1

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 1146 - Dosya No: 23 - Sıra No: 1

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 1146 - Dosya No: 23 - Sıra No: 1

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 1146 - Dosya No: 23 - Sıra No: 1

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 1146 - Dosya No: 23 - Sıra No: 1

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 1146 - Dosya No: 23 - Sıra No: 1

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 1146 - Dosya No: 23 - Sıra No: 1

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 1146 - Dosya No: 23 - Sıra No: 1

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 1146 - Dosya No: 23 - Sıra No: 1

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 1146 - Dosya No: 23 - Sıra No: 1

